

Байки Григорія Сковороди як засіб пізнання логіко-математичного аспекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (до 250-річчя від дня написання збірки «Байки Харківські»)

Світлана Бакай

*«Байка — мудра іграшка!..»
Г.С. Сковорода*

В умовах сьогодення постає низка важливих питань у навчально-виховному процесі дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, зокрема математичного розвитку та формування елементарних математичних уявлень, які регулюються концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Закону України «Про дошкільну освіту», «Базового компоненту дошкільної освіти», Програми розвитку дошкільнят, «Про повну загальну середню освіту» в Україні, які спрямовано на розвиток і формування математичних уявлень і здібностей, логічне мислення, розумову активність, кмітливість, творчі здібності дітей, в яких мотивовані стратегічні завдання на формування логіко-математичних понять у дитини дошкільного віку [1, 3].

Хочу наголосити, що узагальненим результатом навчання та виховання в освітньому напрямку БКДО «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» є математична компетентність, яка передбачає прояв інтересу до математичних понять, їх розуміння та запам'ятовування; усвідомлення співвідношення чисел і цифр, складу числа одиниць і двох менших

(в межах десяти); обізнаність структури арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади на додавання і віднімання в межах десяти [1].

Зауважимо, що ідея підготувати такий навчальний матеріал для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку виникла не випадково. Вже певний час, досліджуючи та вивчаючи багатогранну педагогічну та філософську, творчу та поетичну спадщину, а також архівні матеріали видатного українця, «Першорозуму» та просвітителя XVIII ст. Григорія Сковороди, я знову й знову переконаюся, що будь-яка його ідея, висловлювання, напрацювання, філософія чи теорії, листи до учнів та сучасників дуже тісно пов'язані із нашим сьогоденням.

Безумовно, сквородинівській науковій спільноті в Україні та за її межами, а також здобувачам освіти та прихильникам спадщини Г. Сковороди відомий той факт, що у 2021 р., організація ЮНЕСКО, визнала нашого славетного земляка одним з п'яти мудреців людства. Дійсно, неймовірна мудрість та визначний розум у сквородинівських рядках!

В умовах повномасштабної війни з ворогом українські науковці, педагоги

закладів дошкільної освіти та вчителі початкової ланки чудово розуміють, що сучасне покоління малюків та учнів молодших класів вкрай необхідно виховувати на навчати у напрямі національно-патріотичного виховання, необхідно долучати їх до вивчення української багатовікової історичної, культурної спадщини. Тому, звертаючись до жанру *байки*, зокрема неймовірно цікавого змісту сквородинівської байки, ми осучаснюємо її у процесі вивчення математики з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

Чому ж саме байка? Це питання неодноразово постає від моїх колег... Бо байка, начебто казка, так близько зворушує та торкається дитячого серця! Саме з казкою дитина починає пізнавати світ! А байка може бути універсальним засобом виховання малюків. Вона має виховний, освітній і розвиваючий потенціал і дуже цінна для педагогів. Предметом викладу в ній слугують незвичайні, дивовижні, навіть фантастичні події, з дуже простим сюжетом, а її персонажі (тварини, пташки, комахи), такі знайомі дітлахам і протилежні один одному, бо кожен з них має свій характер та певну життєву поведінку [2].

Динамічність сюжету байки, швидку зміну подій можна використати при ознайомленні дітей з такими математичними поняттями як простір, час, кількість, величина, що в практиці ЗДО застосовується не в повній мірі, а в початковій школі такий матеріал вже дуже потрібен.

Досліджуючи наочні, яскраві матеріали-картинки, малюки та учні начебто стають героями цих подій, перебувають поруч зі своїми улюбленими тваринками та птахами з казок або мультиків, і вони можуть фантазувати нові сюжети, діалоги, змінювати пори роки, створювати власні (гуртові) казки, малювати їх або робити з природного матеріалу для виставки чи лялькового театру.

Отже, пропоную розглянути завдання та задачі для малюків та молодших школярів деяких сквородинівських байок.

Кожна байка відповідає її змісту, а герої (персонажі) беруть участь у вирішенні певних завдань і тим самим допомагають малюкам.

Наприклад, у байці «Ворон і Чиж» діти повинні знайти та порахувати всіх жабок, які сховалися.

А учнів-початківців герої байки чекають виконати певні задачі, зокрема:

1. *На дубі росло 5 жолудів, Ворон поласував одним жолудем. Скільки жолудів залишилося на дубі?*

2. *Чиж, піклуючись про дерево, кожного дня збирає з нього по 2 гусені. Скільки гусеней збере Чиж за 3 дні?*

3. *Ворон та Чиж вирішили назбирати грибів. Ворон знайшов 3 гриба, а Чиж — на 1 менше. Скільки всього грибів вони знайшли?*

4. *У будиночку під деревом жила Жаба. Якось до неї на обід завітали 2 сестриці-жаби та 3 племінники-жабеняти. Скільки разом жаб та жабенят стало у будиночку? (мал. 1)*

У відомій багатьом та улюбленій байці «Бджола та Шершень» діти ЗДО зможуть порахувати веселих трудівниць-бджілок, а учні початкової ланки, разом з вчителем познайомитися з вередливим характером ледачого шершня та знайти вірні рішення задач, зокрема:

1. *Ведмідь з'їв 8 діжок меду, а малинового варення — на 3 діжки менше. Скільки діжок малинового варення з'їв Ведмідь?*

2. *З вулика бджіл Шершень поцупив 3 л меду. Після цього у вулику залишилося ще 7 л. Скільки літрів меду було у вулику спочатку?*

3. *На початку літа бджоляр зібрав з пасіки 5 кг меду, а наприкінці літа 9 кг. На скільки більше кілограмів меду зібрав бджоляр в кінці літа, ніж на початку?*

4. *У вулику жило 10 бджіл. 4 бджоли полетіли збирати мед на галявину, ще 2 полетіли до лісу. Скільки бджіл залишилося у вулику? (мал. 2)*

В останній байці «Соловей, Жайворонки та Дрізд» збірки Григорія Сквороди «Байки Харківські» малюки-дошкільнята

Малюнок 1

Малюнок 2

разом з вихователем зможуть скласти казки чи малювати за мотивами байки, а молодші школярі дуже вправно, із задоволенням розв'язуватимуть певні математичні задачі:

1. Савці на День народження друзі подарували повітряні кульки: 3 кульки — Оленка, 2 кульки — Петрик та 1 кульку — Галинка. Скільки всього кульок подарували діти Савці?

2. У Сергія 5 м'ячів, він поділив їх порівну між собою та двома своїми друзями. Скільки м'ячів отримав кожен з них?

зями. Скільки м'ячів отримав кожен з них?

3. У Марка є 8 машинок, а у Софії на 3 машинки менше. Скільки машинок у Софії?

4. Соловей, Жайворонок та Дрізд заспівали разом 9 пісень для дітей. Скільки пісень заспівав кожен птах, коли Жайворонок і Соловей заспівали однакову кількість пісень, а Дрізд менше, ніж дві пісні? (мал. 3)

Малюнок 3

Хочу також зосередитися на картинці останньої байки. Безумовно, кожен вихователь чи вчитель знайде певну тему, ідею, напрям свого заходу чи уроку, підійшовши до такої роботи креативно. Це може бути пояснення малюкам і поняття «дружби», поваги один до одного та свого старшого наставника або важливі, вкрай необхідні питання інклюзії, які сьогодні набувають, на жаль, все більше питань. Тому, не дивно, що на картинці є дитина в інвалідному

візочку. Саме педагогам важливо знайти правильні, добрі слова для групи дітей, пояснюючи, що поряд є «особливі» діти, яким потрібна допомога однолітків.

Ознайомлюючись разом з вихователем чи вчителем з такими матеріали, діти, начебто, грають і пізнають важливі складові з логіко-математичного розвитку, що робить заняття (уроки) більш цікавими, яскравими, доступними для сприйняття дитини.

Крім того, така форма роботи за матеріалами байок Г. Сковороди надає вихователям та вчителям моделювати та творчо підходити до підготовки занять, знаходити нові завдання й нескладні задачі в рамках конкретної наочної картинки, задавати додаткові питання з даної теми, створювати нову історію з певними персонажами, а також на інших заняттях (уроках) малювати цих героїв інноваційними техніками, використовувати пластилін тощо). Такі заняття більш тісно наближають дитину до дорослого, зближують батьків і дітей, надають позитивного, гармонійного стану дитині та неодмінно отримують певні результати у навчанні.

Я переконана, що такий матеріал буде дуже корисним для навчання дітей, бо вони черпають безліч інформації: перші уявлення про час і простір, про зв'язок людини з природою, з предметним світом тощо. Це дозволяє дітям відчувати хоробрість і стійкість, побачити добро і зло, жадібну й пихату людину порівняти з вихованою та порядною особистістю. Такі заняття з математичних уявлень можуть бути й певним виховним уроком життя для дитини!

Таким чином, сподіваємося, що педагоги закладів дошкільної освіти та вчителі початкових класів із задоволенням будуть

використовувати такий наочний матеріал, плекатимуть інтерес дітей до математичних знань засобами змісту байок Григорія Сковороди та знайдуть свій творчий підхід у вивченні та застосовуванні даного матеріалу у своїй практичній освітній діяльності. Познайомившись з такою байкою-казкою, діти неодмінно будуть вивчати багатовікову історію, традиції, культуру, національні надбання України та стануть справжніми патріотами нашої держави.

Література

1. *Базовий компонент дошкільної освіти* (Держ. стандарт дошкільної освіти) ; під наук. кер. Т.О. Піроженко. Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. *Бакай С.Ю. Пізнай себе... з дитинства!* : літературно-художнє видання для освітян навчальних педагогічних закладів вищої та середньої освіти. Харків, 2021. 36 с.
3. *Закон України «Про повну загальну середню освіту»*. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. 2020.

25.08.2024

Відомості про автора:

Бакай Світлана Юріївна — кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: s.bakay70@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0238-0791>.